

**Dissertatio inauguralis medica de purpura rubra vulgo den rothen Friesel ...
/ [Johann Andreas Schmid].**

Contributors

Schmid, Johann Andreas, 1697-1728.
Boetticher, Andreas Julius, 1672-1719.
Universität Helmstedt.

Publication/Creation

Helmstadii : Typis Hermanni Danielis Hammii, [1718]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/d3yxg6cj>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

73. 20

Q. D. B. V.

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE

PURPURA RUBRA

VULGO

DEN ROTHEN FRIESEL

QUAM,

PRAESIDE

*VIRO MAGNIFICO, EXCELLENTISSIMO
ATQUE EXPERIENTISSIMO*

ANDREA JULIO BÖTTICHER

MED. DOCT. EJUSDEMQUE PROF. PUBL. ORD.
ARCHIATRO GUELPHICO, FACULTATIS
SUAE SENIORE ET H. T. DECANO

PATRONO AC PROMOTORE SUO DEVENERANDO

PRO LICENTIA

SUMMOS IN ARTE MEDICA HONORES
INSIGNIA, PRIVILEGIAQUE DOCTORALIA
RITE CAPESSENDI

PUBLICAE ERUDITORUM DISQUISITIONI
SUBJICIET


IN FULEO MAJORI

AD DIEM I. IULII ANNI MDCCXVIII.

IOANNES ANDREAS SCHMIDT HELMSTADIENSIS.

HELMSTADII,

TYPIS HERMANNI DANIELIS HAMMII, ACAD. TYPOGR.

lx 1718


VIRO

*ILLUSTRI, MAGNIFICO, EXCELLEN-
TISSIMO ATQUE EXPERIEN-
TISSIMO DOMINO*

DOMINO

GEORGIO WOLFGANGO
WEDELIO

HAEREDITARIO in Schwarza

MEDICINAE DOCTORI, COMITI
PALATINO CAESAREO, SACRAE CAESAR.
ET CATHOL. MAIEST.

AC

SERENISSIMORUM SAXONIAE DUCUM
CONSILIARIO, VINARIENSI AULICO, ET
ARCHIATRO, THEORETICES PROFESSORI
PUBLICO ORDINARIO, FACULTATIS
MEDICAE SENIORI

PATRONO AC PRAECEPTORI

OMNI HONORIS PIETATISQUE CULTU AD
CINERES DEVENERANDO

OB INNUMERA BENEFICIA IN SE COLLATA
DEVOTUM GRATUMQUE ANIMUM UT TESTARETUR
HANCCE DISSERTATIONEM

EA QUAE PAR EST OBSERVANTIA

SACRAM ESSE VOLUIT.

I. A. SCHMIDT.



QUAMVIS medicina per insigne temporis intervallum sit exulta, nec ab omni aevo defuerint viri ingenio & doctrina praestantes, qui, collatis inter se observationibus, indefessam industriam omneque studium in ea adornanda ulteriusque provehenda collocaverint, ideoque, si non omnium, plerorumque tamen morborum typus atque indoles videatur per repetitas eorundem observationes esse detecta: inficias tamen iri non poterit, epidemicorum historiam nondum satis esse absolutam. Praeterquam enim, quod immensa eorundem multitudo, diversaque, quam referunt, forma, non levem in observando singulorum genio difficultatem pariat; felicem quoque observationum cursum impedit maxime, quod non in omnibus locis, omni-que anni tempore, eundem morem servant obtineant-que epidemii morbi, ipsis scilicet, pro variis aeris qualitatibus, constitutionum sive temperamentorum varietate, plurimum ratione symptomatum variantibus. Quin novis *subinde emergentibus febribus dili-*

genter primo illorum ingenium atque morem observare; nec ad magna praesertim remedia non nisi suspensio pede ac tardius procedere debeant medici, ut impossibile fere sit, generales regulas febris eiusmodi debellandis accommodare, & certos aliquos limites figere, quos ultra progredi, aut in iis subsistere non liceat, sed qua methodo currente anno aegrotos liberaveris, eadem ipsa vertente anno forsitan e medio tolles. (a) Quae cum ita sint, medicis sane nihil prius aut antiquius esse poterit, quam epidemiorum subinde grassantium mores & genium probe attendere, & collatis inter se epidemicis constitutionibus, certam magis medendi methodum mature eruere. Atque hoc ipsum me permovit, ut dissertationis argumentum PURPURAM eligerem, utpote quae in praeterito anno, tam aliis morbis se iungendo, funestis symptomatibus plures e medio tulit, quam sola etiam epidemice furens, apud nos pluribusque aliis in locis pervagata est, maxime tamen puerili frequens & infesta aetati.

§. I.

Quemadmodum autem prae reliquis anni temporibus autumnus morborum magis fertilis esse, eique accidere solent morbi acutissimi (b) & funestissimi; sic praeterito adhuc anno huius assertionis veritatem confirmatam vidimus. Circa autumnalis scilicet aequinoctii tempus frequens magis visa purpura, pariter & contagiosa reddita, ita ut domum ingressa, vix quemquam, praecipue ex iunioribus, in eadem a labe sua

(a) conf. Sydenham in Opusc. Sect. I. cap. 2. (b) vid. Hipp. Lib. III. aph. 9. §. 3.

sua immunem reliquerit. Appropinquante autem hyemali solstitio furor eius sensim atque sensim deferbuit, ac tandem plane fuit mitigatus; succedentibus eius in locum variolis, iisque benignis satis & discretis, quae tamen mox a morbillis iterum, licet & hi iam ante variolis intermixti essent, longe superabantur. Circa vernale autem huius anni aequinoctium, deletis fere variolis, morbilli frequentiores, non aequae tamen benigni sunt observati omnes. Interim tamen observatione dignum, quod ab insigni observatum memini medico, plerosque, qui purpura laboraverant, a variolis & morbillis immunes & intactos remansisse. Non omnibus tamen idem fuisse fatum, *acta Berolinensia* (a) nosmet docent, morbos hisce exanthematibus sibi invicem succedere visis.

§. II.

Purpuratae autem huius febris initia fere eadem erant cum reliquis febribus exanthematicis, maxime petechialibus & catarrhalibus; nisi quod de tussi, dorisque doloribus, non aequae ac variolisantes, conquererentur, nec lachrymabundi oculi, nec inflatae palpebrae, ut in morbillis observavimus, conspicerentur: de ossifrago etiam artuum dolore, minus quam petechisantes conquerebantur, sed gravativus magis & cum ponderis sensu mixtus erat, qui corpora lassabat dolor. De caetero levis primo horror invadebat aegros, cum insigni virium prostratione, appetituque plane prostrato & insigni vitalium atque animalium

(a) vol. 2. p. 20.

functionum laesione. Horrorem statim subsequens aestus in principio & de die mitis admodum, circa vesperam auctus & vehemens satis, anxietates, agrypni-
as, leviaque inducebat deliria. Fauces ut plurimum inflammatione simul corripiebantur & alvus erat difficilis, ipsaque urina parcius fluebat. In multis primo statim die vomitus omnium assumptorum obser-
vabatur, qui, si fortis admodum & liberalis erat, intra primum nycthemeri spatium cessabat rursus, sin minus vehemens ad tertium quartumque continuans diem aegros maxime debilitabat. Tenerioris delicataeque constitutionis infantes epilepticis insultibus primo eruptionis tempore correptos vidimus.

§. III.

Quamprimum autem purpureus in cute color apparebat, mitescere statim & remittere magis videbantur symptomata. Criticus quasi dies in omnibus quartus vel quintus fuit, quo per universum corpus, maxime vero in facie, rubedo apparere incipiebat, cum aliquali in nonnullis manuum & faciei intumescencia. In principio maculis magis distinctus cernebatur coccineus hic cutis color, ex papulis scilicet conicae figurae, ad tactum duriusculis, cutisque hinc superficie aspera magis reddita & inaequali, conflatus. Atque ut nihil eorum, quae circa historiam huius morbi observata sunt, omittamus, rubicundis hisce papulis aliae pallidi magis coloris & albicantis in quibusdam intersertae conspiciebantur, certiore malignitatis signo. Mox autem & subsequente statim die confluere magis &

con-

complanata papularum figura in unam magis & aequalem superficiem abire ducique videbantur, toto corporis fere habitu, maxime vero facie rubicunda coccineique coloris apparente, als ein gekochter Krebs. Septimo a die intensior illa rubedo sensim imminuebatur, & octavo, in squammulas albicantes conversa omnis fere disparebat rursus, totaque sic desquamata cuticula, pristinus color & nitor cutis redibat.

§. IV.

Congeriem hanc symptomatum ad nullum alium morbum, quam purpuram, cui febris plus minus maligna iungebatur, referendam esse aptam, ea, quae recensuimus, abunde docent. Purpurae enim praesentiam quis negaret? cum eius testes sensus incurrant, exanthemata nempe ista rubra, papularum sub nomine a nobis descripta ac postea confluentia. Horror autem, subsequens calore, virium prostratione ac reliquis, supra longa serie a nobis enarratis, de eo, quod febris maligna aegrum una afflixerit, nos non sinit dubitare.

§. V.

Hanc itaque cum dissertationis nostrae obiectum declaraverimus, neminem amplius fugere poterit, nobis purpurae voce non venire illam conchyliorum speciem, quae hoc nomine insignitur, nec succum ex hisce animalibus expressum, qui tincturis inservit, multo minus vestem regiam vel senatoriam purpureo humore imbutam, ac nonnulla alia, in quorum recensione ac collectione desudavit, qui etiam de origine
vocis

vocis purpurae consuli poterit **FABIVS COLUMNA** in *opusculo de purpura*. (a) Remotas enim hasce volumus significationes, cum per purpuram nihil aliud intelligamus, quam infectum cutis, quo, facta specialis sanguinis inquinamenti sive miasmatis subtilis excretionem ad corporis peripheriam, eadem coccineo tingitur colore, subsequente totius cuticulæ desquamatione, cum febre ut plurimum continua, acuta, plus minus maligna coniuncta.

§. VI.

Cuius autem indolis sit illud miasma, arduum magis dictu est & difficile. In sanguine id ipsum latitare, & ab eodem ad corporis peripheriam duci deponique omni caret dubio: forsan minus erravero, si tenues magis & salinas in massa sanguinea abundantes particulas hic sequestrari dixerim. Quemadmodum enim, ut **GVALTERVS CHARLETON** (b) loquitur: *cuiusque fermenti virtus & energia, praecipue, si non unice debetur spirituosus illis, tumultuosoque & exerto motu ferventibus particulis, ex quibus moles ipsius, utcumque exigua, maximam partem conflatur; talesque ex mixtorum soluto, sulphure saleque ad summum fluxilitatis apicem deducto, quam e caeteris ea constituentibus principiis copiosius multo emergere notum est.* Sic macularum quoque scorbuticarum in cute variegatum colorem a sanguinis saefugine haud immerito repetit **PECHLINVS**: (c) ipso insuper illo pruritu Salis praesentiam confirmante. Maxime tamen eandem evinci putem ex ipsa corporum

(a) cap. I. p. 6. seqq. (b) lib. de scorbut. p. 53. (c) observat. Lib. I. obs. 67.

rum morbo huic magis obnoxiorum constitutione. Sic enim Stahlius (a) mediatam ejusmodi macularum causam vocat *cacochymiam scorbuticam bilioso sanguineam*. Et sane scorbutum *chronica sua infestatione* haud multo absimilia exanthemata, purpureasque maculas nostris fere similes producere, notissimum est practicis, quo illa SCHVCHMANNI observatio (b) & purpuracea excretio, ἀπύρετⓄ ab Uratislaviensibus medicis dicta, (c) pertinere videntur. Inprimis autem cholericis sanguineis corporibus, & pueris magis, quam virginibus, ipsam hanc epidemice apud nos infestam fuisse, plurimumque illos prae his laborasse a Magnifico Domino Præsidente est observatum.

§. VII.

Quo autem melius de ipso hoc purpurae fermento constet nobis, cutis haec efflorescentia quo modo ab aliis exanthematibus differat, ostendendum jam foret. Verum rectius ipsius primo purpurae, quibus eadem distingui solet, differentias considerabimus. Differentia autem hic primo desumitur a colore & externa ipsarum papularum facie. Non enim semper exanthemata affectus nostri purpureo colore superbiunt, sed interdum pellucentes quoque occurrunt, unde nota in medicorum scholis orta est distinctio purpuram inter *albam* atque *rubram*, quarum illa ut plurimum aliis morbis, ac haud raro ipsis rubris efflorescentiis, observante id Cl. CHRISTIANO IOANNE

B

LAN-

(a) Disp. de Febr. petech. (b) act. N. C. Dec. III. An. 1. p. 119.

(c) Natur- und Kunst- Geschichte An. 1700, p. 28.

LANGIO, (a) tali modo adjungitur, ut illis quasi insidere videatur. Qualem epidemica anni MDC C constitutio, testantibus maxime medicis Uratislaviensibus, nobis exhibuit. (b) Secundam porro purpurae differentiam constituit invasionis modus, dum alia cum febre, alia sine febre invadere solet: illum epidemica praesertim in more positum habere videtur: hic illi scorbuticae, ab Illustri atque Magnifico GEORGIO WOLFGANGO WEDELIO Patrono atque Praeceptore meo ad cineres colendo, vocatae, (c) solennis est magis, ut, ETTMULLERO teste, (d) *purpura rubra in plethoricis & scorbuticis, nec non aliis morbis cum multo sudore & quovis alio tempore sine omni febre & symptomatis excepto pruritu molesto frequentius observetur.* Denique ob symptomatum vehementiam, morbique magnitudinem, in benignam & malignam haud immerito distinguitur.

§. VIII.

Cum autem plura cutis exanthemata purpurae nomine vulgo insigniantur, quorum nonnulla cum vera hac purpura plane non conveniunt, nonnulla autem, sub aliis quamvis descripta nominibus, insigniter cum illa conveniunt, a scopo nostro minus alienum putavimus, de praecipuis hic agere brevibus. Sic iam ab HIPPOCRATE in *epidemicis* & a GALENO passim macularum purpurearum papularumque culicum & pulicum moribus similium observatarum facta est mentio, quæ

(a) oper. part. II, pag. 96. (b) conf. Act. N. C. D. 3. Ann. 9. & 10. App. p. 17 (c) vid. Act. N. C. D. I. Ann. 9. & 10. ob 21. conf. Pechlin, lib. 1. obs. 68. (d) cap. de febre purpurata.

quæ tamen rectius ad morbillos & petechias, quam ad purpuram spectare videntur; nisi forsan cum **PECHLINO** (a) illud in *coacis prænotionibus* (b) de nostra quis purpura intellectum velit: *quibus falsa sputa cum tussi subsistunt, iis corpus velut efflorescentibus pustulis rubescit, ante obitum vero exasperatur.* Ipsæ autem petechiæ, quamvis sub purpuræ nomine a **Neurantzio** & aliis pluribus describantur, distinctus tamen, & longe alius a nostra purpura est morbus. Petechiæ sanè maioris ut plurimum malignitatis sunt indices, cum plerumque purpura rubra malignitatis omnis expers sit, & cum *petechiarum exitus*, teste **GVARINONIO**, (c) *parum aut nihil auxilii in morbis asserre soleat*, purpura autem erumpente remittere observavimus pleraque symptomata. Taceo colorem, ambitum & aequalem cum cute superficiem, tum quod in dorso & pectore frequentius magis sint petechiæ, non aequè in facie; uti in purpurata hac febre observavimus; ne dicam de incerto, quo erumpere solent petechiæ, die. Solæ illæ in declinatione purpuræ concrecentes squammulæ binos ab invicem morbos distinguunt satis.

§. IX.

Neque in omnibus **Mortono** subscribimus, qui febrem scarlatinam, morbum cum nostra purpura ferre similem, & eundem ad morbillos referendum arbitratur, non sine magna exanthematum confusione. Utut enim febris illa, utriusque horum iuncta, non

B 2

mul-

(a) lib. 2. obs. 19. p. 250. (b) Sect. 2. p. 157. (c) *conf. med. conf. XIV. p. 238.*

multum ab invicem differat, indeque eandem curationem uterque quodammodo admittat morbus, haud tamen illud sufficiet satis, quo morbillis purpuram annumeres. Nec efflorescentiae solum modo differunt inter se purpura & morbilli; sed ratione causarum disparitatem intercedere vel inde colligere licet, quod universalis magis sit morbus, morbilli, qui, si non omnes, plerosque tamen mortalium semel de vita, raroque pluries, invadere solent: purpura e contrario, nisi epidemice grassetur, paucissimis familiaris, recidivans tamen & quotannis imo frequentius revertitur: (a) quin in diversis locis endemia eadem existit magis. Nec minor prognosis ratione, utramque intercedentis, diversitas observatur: ex quibus omnibus diversos distinctosque morbos purpuram & morbillos esse, satis est manifestum.

§. X.

Purpuram cum febre scarlatina fere convenire, eundemque esse morbum dum asserimus, adversantem inter alios plures nanciscimur virum doctissimum C. J. LANGIVM, (b) qui, cum febrem scarlatinam a purpura plane alium morbum esse existimet, talia profert: *Alia est febris scarlatina, cujus mentionem facit Sibbaldus in prodromo historiae naturalis Scotiae, & Morton, ubi tota cutis scarlatino seu rubicundo colore pingitur: non adsunt efflorescentiae miliiformes, sed erysipelas, quod infantibus 1697. & anni 1695. satis malignas observavi.* Verum enimvero uti erysipelato-

fam

(a) conf. M. N. C. German. D. 3. An. 3. obs. 102. (b) l. c. pag. 96. not. c.

sam febrem ipse SYDENHAMIUS (a) a scarlatina distinguit, sic nec cum illo cutis erysipelate, ab Avicenna (b) descripto, satis convenit. Quando autem in memoriam revocamus ea, quae superius jam a nobis sunt allata, scilicet in cute primitus tantum papulas apparuisse, has vero successu temporis coaluisse ac ex pluribus conicis eminentiis pleraque loca, in quibus apparebant, aequaliter subtumida fuisse reddita, ideoque erysipelatis quasi faciem prae se tulisse dubitare coepi, an distincti sint satis morbi purpura & febris scarlatina, an non potius gradu solum differant, seu quoad magis & minus. Sic MORTONVS (c) unico illo criterio purpuram dignosci dicit, nam non una continuata inflammatioe sive rubedine, uti in febre scarlatina, perfunditur cuticula. Proinde & purpurae speciem febrem scarlatinam vocare placuit PECHLINO. (d) Magis autem attenta morbi ipsius eiusque temporum consideratio nostram confirmare videtur opinionem, cum, quae distinctae in principio erant papulae, mox altero die confluentes rubedine cutem inficiebant omnem. Cum nostris autem aliorum pleraeque conveniunt observationes, quae in ephemeridibus academiae naturae curiosorum (e) de purpura agunt, & eam epidemicam fuisse testantur. Forsan itaque simili ratione uti variolae discretae a confluentibus, sic & hi ab invicem differerent morbi. Evidentius autem discrimen inter

B 3

eos-

(a) l. c. sect. VI. cap. 6. p. 268. seq. (b) tract. de febb. inflammat. lib. 4. fen. 3. tr. 1. cap. 4. (c) univers. cap. 3. p. 15. (d) lib. II. obs. 19. (e) dec. I. ann. 6. & 7. p. 202. & dec. III. ann. 4. p. 126. & an. 10 p. 16.

eosdem & albam purpuram, quam & miliarem febrem vocant, sponte agnoscimus.

§. XI.

Suspensos magis nos tenet illud exanthematum genus, quod sub *rubeolae* nomine ab Haly abbate descriptum, vulgo *Röthel* appellari solet; affinis quidem huic nostro quodammodo videtur, magis tamen cum alba purpura convenire **TILINGII** nos docet observatio, (a) qui praeter illum ruborem, ex coeuntibus rubeolis oriundum, parva induci dicit *exanthemata, granum milii aequantia, plena ichore quodam albo, pellucido, non valde tamen dolentia, a collo usque ad genua.* Horum autem nec ab Uratislaviensibus medicis, (b) nec a Pechlino facta mentio. Et cum terroris plenae, exitusque incerti, a prioribus eadem dicantur, hic pro leviusculo morbo reputat, utut eadem epidemice grassare, & *nullo habito sexus aetatisque discrimine* promiscue omnes invadere ipsemet observaverit.

§. XII.

Porro affinis nostro morbo ille est affectus, qui *rosalia* appellatur, cuius descriptionem legimus in historia morborum, qui anno 1699. & binis sequentibus annis Uratislaviae sunt grassati. (c) Invasit ille affectus aegros cum febris satis vehemente, capitis dolore & aliis, quibus maculae iungebantur dilute rubentes, flammeae, rosarum instar, tertio quartove die, morbillorum fere ritu, prorumpentes, ac mor-

(a) lib. de feb. petech. p. 60. (b) Act. Uradislaui, an. 1699. p. 18.

(c) ibid. p. 185. seq.

bo ad ἀκμῆς perveniente, universum corporis habitum perfundentes rubore, qui tamen septimo die evanescit, post se relinquens maculas instar petechiarum, cute simul aspera evadente. Aemulatur hic affectus in eo purpuram, quia integrae cuti roseum colorem conciliat, a qua tamen idem, sub ipsius declinationem, distinctis rursus apparentibus illis maculis distinguendus iterum videtur. An autem rubores sive graecorum ἐρυθρέματα (a) eundem cum hoc morbo constituent affectum, an morbillis (b) rectius annumerentur, in praesenti inquirere non vacat, cum iam olim de nominum confusione sint conquesti medici. (c)

§. XIII.

Sed de differentiis, quantum ad praesens negotium spectat, satis dictum esse puto. Ad causas vero epidemicorum morborum dum progredior, illorum quidem sententiam meam non facio, qui omnium morborum originem ex naturalibus causis deduci posse autumant, & hanc ob rem τὸ θεῖον plane excludunt; sed & illud hominis imprudentis esse iudico, in hoc semper persistere velle, cum aliae rationes proximiores sufficiant. Quapropter medio loco incedens, causas morborum a naturalibus causis tamdiu repetere & eousque quaerendas esse arbitror, donec manifeste appareat sublimius quid his morbis inesse. Epidemicorum sane morborum causa

(a) conf. Filing. de febr. petech. p. 17. (b) vid. Castell. lexic. Dolaeus in encyclop. med. cap. de morbil. Zwingerus in theatr. prax. med.
 (c) conf. Forest. observat. l. b. VI, obs. 41. in scholiis.

sa ab aeris constitutione, ipsaque eiusdem aequali aut inaequali, secundum anni tempora, mutatione plurimum dependet. Quae enim de coniunctionibus & oppositionibus quorundam planetarum IOANNES GOADVS, (a) pro excitandis epidemicis morbis, affert, aut Sydenham de abdita & secreta alteratione in terrae visceribus facta & atmosphaeram omnem pervadente refert, utpote fide & experientia nondum satis probata, in praesenti attingere non vacat. Potius aeris ipsius in nostra corpora vim & ἐνεργειαν considerabimus: quo enim huius maior & communis ad vitam necessitas, illeque non solum corpora nostra ambiat, sed in vitalia recipiatur viscera, eo propius & corpus idem afficiet nostrum. Quantum itaque serenus aer ad sanitatem conservandam confert, tantum impurus, vapidus, multis humiditatibus, vel alio modo, inquinatus, nec non subito ex calido in frigidum, humido in siccum, & vice versa mutatus, ad eandem destruendam facit. Atque haec ita esse in propatulo est, modo ad ipsam transpirationem insensibilem, & quam pro varia sui qualitate, humorum massae infert alterationem, respiciatur.

§. XIV.

Tanta profecto aeris in corpora vis est & impetus tantus, ut mortalibus sanitatis & morborum aegrotis causam eundem esse iam olim dixerit HIPPOCRATES. (b) Quemadmodum autem hoc morbi ipsi, secundum anni tempora incidentes, certoque magis tem-

(a) astronometeorolog. sanac pag. 126. seqq. (b) lib. de flatib.

tempore prae aliis frequentes, praeclare ostendunt, sic ulterius idem confirmari videmus, quando *constantibus anni partibus, si tempestates convenienter succedant, bene moratos, facilis ac secundi iudicii incidere morbos, incertis vero & male constitutis temporibus, ad-versi difficilisque iudicii incidere morbos, observamus.* (a) Maxime inconstans aeris constitutio, & frequens ipsius subitaque mutatio corporibus nocet; praesertim si ab humido pluviosoque aere corpora prius debilitata sunt, facile contraria subsequens aeris intemperies varias motuum anomalias inducit. Praeterquam enim quod humidus aer morbosum in corpore apparatus auget, solidarum quoque partium tonum destruit, quo minus relaxatae eorundem fibrae fluidorum motui & impetui debite resistere valeant; horum autem motui sic sufflaminato, debilique hinc reddito magis, ipsi humores vitium quoque capessant necesse est.

§. XV.

Proximum iam erit, ut, qualis nostri aeris in praecedente anno fuerit constitutio, tum quomodo ad producendam purpuram hic suum etiam contulerit symbolum, ostendam. Inaequalis autem per totius anni decursum extitit aeris temperies, per crebras quippe subitasque mutationes inconstans satis fuit ipsius constitutio. Hyemalibus scilicet in mensibus frigida ac tepida aeris temperies perpetua vicissitudine se mutuo excipiebant, & quidem tam crebro, ut vix pauci dies sine insigni eius mutatione praeterla-

C

terla-

(a) aph. 8. sect. 3.

terlaberentur. De immodica frigoris vehementia non erat conquerendum, quin, si quosdam excipias dies, qui acriore magis frigore molesti erant, tolerabilis & mitis hyemis nomen mereatur. Verum nimbofa erat & nebulas frequentius fovebat, ipseque aer crassior mox in pluvias solvebatur, mox vero glomerata turbine nivis densatus magis conspiciebatur, imo una saepius dies, modo serenis nubibus distinctam, modo in pluvias solutam, humidam nebulosi aeris auram, nobis subito largiebatur. Veris initium & sol iterum ad nos accelerans, mitiorem quidem coeli auram spondere videbantur, ast nihilominus constante non gaudebamus aeris serenitate: splendidos enim dies repente turbida ventis & pluviis molesta interrompebat tempestas. Sub finem autem mensis Maii in siccam magis convertebatur aer intemperiem, ac nubibus non velatus Phoebus lucidis terram recreabat diebus: mox vero circa solstitiale tempus gelu incidebat insolitum, comitantibus id noctibus frigidis. Aestas demum subsequens fervore quidem non destituebatur, quoad primam tamen ipsius partem humida potissimum existebat, nimbofo nempe aere in frequentes pluvias relaxato, sed in altera ejus parte squalore ac siccitate satis superque erat praedita. Post autumnale dein aequinoctium nebulosus cum intermixta pluvia redibat ac nostra corpora defatigabat aeris intemperies, mutatus vero postea in clariorem purioremque, pristinum robur corpori animoque rursus conciliabatur. Mensis tandem Novembris frigidam humidam iunctam iterum nobis attulit intemperiem.

§. XVI.

Nec, si observationes evolvimus, abfimiles valde aeris constitutiones in illis fuisse deprehendimus annis, quibus vel maxime frequens & epidemica observata est purpura. Inaequalis scilicet fere in omnibus aeris intemperies: sub ipsis autem frequentibus illis aeris vicissitudinibus in varios turgescendae gradus humores assurgunt, & fluidorum solidorumque motus intercedens harmonica proportio interrupta redditur & inaequalis evadit; unde faecum & morbofi semini fertilis proventus. Frequens illa pluvia nimbofusque aer primum hic contulisse videtur symbolum; intermixtus autem & subsequens aeris aestus foetum illum purpureum produxit. Maiori scilicet humoribus iam inducto motu, cumulatae sub prioris aeris intemperie, impuritates attenuantur, & motu hoc varie modificatae, una cum reliqua humorum massa, ad excretoria organa, cutisque poros frequenti appulsu adiguntur. Horum autem motui, dum relaxatae cutaneae fibrae minus resistere valent, sub copiosis sudoribus ipsae simul rubicundiores sanguinis particulae eo delatae, & inter cuticulam & cutem subsistentes, dicta corpus rubedine inficiunt. *Limitaneus enim*, ut Ill. VVEDELII verbis (a) utar, *terminus sanguinis cutis est, littoralens eius motum sustinens; quid itaque mirum ad littus hic evomi, quicquid spumosa sordium liquori vitali nuptum est.*

C 2

§. XVII.

(a) Misc. N. C. G. Dec. 1, an. 9, & 10, obs. 21.

§. XVII.

Externae autem illae morborum causae omnes eo promptius in corpora agunt, eademque afficiunt gravius, quo magis disposita ad eiusmodi morbum inveniunt corpora. *Uti enim naturarum aliae ad aestatem, aliae ad hyemem bene vel male sunt constitutae, (a)* ita semper praevia & latens in corpore ad morbos dispositio requiri videtur, qua deficiente inanis ut plurimum causarum illa externarum actio; unde non mirum, plures ab ipsis epidemicis morbis immunes remanere & a contagii virulentia intactos evadere. Nostro itaque morbo obnoxii magis deprehenduntur iuniores, delicatuli, otiosi, plenoque victu gaudentes, maxime autem si cacochymia scorbutica bilioso sanguineo temperamento accesserit. Plenior ille victus & otiosa vita primus fere ad cachexiam gradus, quem fibrarum accedens laxitas plurimum auget. In motum autem iusto violentiorem si eiusmodi humores, a causa externa agitati, abripiantur, quid mirum? si excretionibus eiusmodi anomalae contingant, ipso simul organorum tono ob fibrarum laxitatem remissiore magis existente & invalido. Atque haec ipsa infantilium corporum mollities forsitan causa existit, quod frequentius prae adultis ab epidemica hac nostra purpura sint affecti. Quantum autem ad illam inducendam scorbutica conferat cachexia, ipsa illa exanthemata, quibus per aestatem eorundem corpora frequentius defoedantur, insigniter ostendunt: ut non incommode inter aestivos ab HIPPOCRATE (b) quoque

(a) aph. 2. Sect. 3. (b) aph. 21. Sect. 3.

que numerentur τὰ ὕδρωα, sive ut Heurnius vertit, miliares pustulae, quas a scorbutica sanguinis falsugine, ut Pechlinus loquitur, aut iuxta celeberrimum VVEDELIVM *ab rarioris texturae sanguine, salibus acidis nimis deturpato, fluxiliorique hinc reddito* oboriri nullum est dubium.

§. XVIII.

Transeundum denique nunc foret ad reliquas causarum classes, quas rerum non naturalium examen plures nobis exhibet; verum cum pleni de his sint practantium libri ad symptomatum potius considerationem nosmet convertimus. Quorum primum constituit vomitus, in principio morbi frequens. Equidem hic & aliis exanthematicis morbis & febribus fere omnis generis iungi solet, cumulatis scilicet circa primas vias cruditatibus, quæ sub illo humorum orgasmo turgere simul incipiunt & ventriculo esse molesta. Verum quod ipse vomitus hic fere frequens magis & vehemens in principio purpurae, quam in variolis & morbillis comparuerit, duplici potissimum causae deberi videtur; siquidem huc spectat orgasmus, qui cum in omnibus vasis sanguiferis observabatur, tum quoque ad gastrica derivatus symbolum suum ad convellendas titillandasque fibrillas nerveas contulit. Nec excludenda erunt salia acria, cum liquore gastrico ad ventriculum delata, quae ibi tunicam nerveam irritando adhuc magis ventriculum incitant ad motum peristalticum invertendum. Quo magis vero acriora ac frequentiora ista salia existebant, eo facilius & felicius negotium

tium succedebat : hinc in nonnullis intra viginti quatuor horas conatus vomendi, sufficiente facta eliminatione, sistebatur, In aliis e contra subiectis ista non tanta copia deprehendebantur, vel non libera fatis erant, unde non mirandum erit, deficiente stimulo eiusmodi aegris hocce symptoma ad tertium imo quartum usque diem fuisse molestum.

§. XIX.

Par fuit reliquorum symptomatum ratio : illa enim non æquali semper vehementia morbum atrociorum reddebant, sed, prout subiecta his vel illis temperamentis erant prædita, vario quoque furoris gradu in eadem sæviebant. Constat quippe istos mitiorem expertos fuisse morbum, qui sanguineo temperamento gaudebant, præ istis, qui cholericis erant annumerandi, agiliorique corporis habitu pollebant, cuius causam in promptu esse existimo. Constat nempe ex physiologicis, sanguinem cholericorum abundare particulis mobilioribus, salinis, volatilibus, oleosis. Hæc autem non tantum ad orgasmum talem concipiendum, sed etiam fovendum promovendumque sunt aptiores; & cum præterea volatiles illæ partes facilius queant dissipari, non aliter fieri poterat, quin relictis fixioribus, graviora inde confurgerent symptomata. In sanguineis vero oleosarum & ferosarum partium temperatione sanguis gaudet, & motu satis vivido, sed blando per viscera divagatur: hinc ad peregrinum eiusmodi, qualis in nostro morbo observatur, motum quidem se disponi patitur, sed hic in iis non tantopere massam sanguineam excitat, quantopere in cholericis id contingit.

§. XX.

Ex eodem fere fundamento deducenda erit causa, cur prae virginibus pueruli huic morbo fuerint obnoxii magis. Non enim nisi rarius deprehendes infantem foeminini sexus ad cholericum temperamentum dispositum, cum frequentissima occurrant marium exempla, in quibus haecce temperatura notatur. Accedit adhuc illud, a virginibus, quae pubertatis annos attigerunt, ope fluxus menstrui insignem humorum copiam excerni; ideoque cum illo haud parum miasmatis, antequam massam sanguineam corrumpere possit, corpore excludi, illiusque, quod remanet, vires tantopere infringi ac imminui, ut non amplius valeat tumultus in sanguine excitare.

§. XXI.

Diagnostica denique purpurae signa cum ex superioribus facile peti possint, illorum saltem hic facienda mentio, ex quibus illa scorbutica benigna & sine febre dignoscatur. Externa autem eius facies & color a reliquis scorbutico familiaribus exanthematibus eandem satis distinguit. Papulas miliares rubicundissimi coloris per cutem dispersas notamus, quae in unam demum confluentes superficiem, partibus insignem rubedinem inducunt, tandemque cum ipsius cuticulae desquamatione disparent, mox iterum a leui accedente causa rediturae. Eruptio earundem cum insigni cutis ardore & pruritu frequenti, phlogosi, & copiosis stipatur sudoribus: & tantum abest, ut sub quotidianis illis sudoribus, & in tam foecunda corporis transpiratione evanescant illae papulae, ut
potius

potius augeri easdem cernamus, & allata quasi per illos sudores nova materia, morbus innovari videatur. Forsan ipsa illa salia scorbutica massam humorum dissolvendo, & postmodum ad organa secretoria delata, horum fibras stimulando, diapnosin augent & sudore copioso ut diffluant magis corpora efficiunt. In inveterato enim & habituali quasi reddito malo, maior salium copia, quae cum ipsius aeris forsan endemii & solitae diaetae vitio indies augetur, rebellem magis & curatu difficilem reddit morbum. Nova autem sic sero involuta salium spicula dum ad cutis adiguntur spiracula, recidivam pariunt, *dum conica, ut PECHLINVS loquitur (a) salis scorbutici acumina subtilitate sua cutem quidem extollere, sed ob basin latiore pervadere non possunt sanguini redonanda; Ubi & hoc notabile, cum a falsuginis illa in cutem redundantia sanguinem defaecari verosimile sit, tamen plurimis a frigore melius esse, ubi ad sanguinem repellitur falsugo.*

§. XXII.

Purpura itaque ita considerata, plus molestiae quam periculi inferre videtur, sinistra tamen accedente medicatione plurima incommoda saepius inducit, imo quibusdam lethalis evadit. Epidemica sive aliis iuncta, aut superveniens morbis, praesertim vero alba, periculo non vacat & pro symptomatum ratione grave satis est malum; praeterquam enim quod sola febris plures iugulet, internarum quoque partium inflammationes simul iunctae & eandem subsequentes plerisque existunt lethales. Raro evadunt,

quos

(a) lib. 1, obs. 67.

quos cum epilepticis insultibus, comate, delirio, aut agrypnia adoritur mali atrocitas; praesertim, si prorumpentibus quamvis papulis, nulla symptomatum contingat mitigatio. Vomitus in principio contingens virium prostrationem licet inferat, magis tamen salutaris est, quam diarrhoea, quae circa eruptionis tempus incidens saepius funesta existit: nec dissimilis, haemorrhagiae, aliarumque excretionum, humorum versus corporis peripheriam impredientium motum, erit ratio. Sanguineos minus affici aut laborare praecholeris supra iam est notatum. Quo magis praeterea a naturali colore recedit, aut deflectit purpura, eo semper malum est gravius, iusto autem citius disparens, aut retropulsa lethalia saepius accersit symptomata.

§. XXIII.

Ad therapeuticam autem huius morbi considerationem tandem progressuri, necessum duximus, ut ex praemissa in superioribus ipsius ethymologia emergentes curatorias indicationes paucis quoque ostendamus. In genere quidem morborum miasmatis correctio pariter & exclusio indicatur; in specie autem cum purpura haec epidemica individuum fere comitem habeat febrem, ad illam dirigenda erit curatio: ita tamen moderanda sunt haec naturae molimina, ne in efferos nimis motus erumpant; ad ipsam tamen quam natura hic intendit secretionem sufficientem; facta autem hac secretionem & apparente iam purpura, eius eruptio debite promovenda: symptomatum denique habenda simul ratio, ne vires aegrotantium ni-

mis consumendo, aut difficilem reddendo ipsius purpurae eruptionem, inanem reddant medici opem. Ex morbo autem postquam convaluit aeger, ut a recidiva immunis servetur, omni annitendum est studio.

§. XXIV.

Quae autem primae indicationi satisfaciunt medicamenta non unius modi sunt, sed pro diversa humorariae massae crasi & indole varia & diversa; modo acidiuscula, modo terrea magis & alcalina convenient, quae ita recte distinguere prudentis erit. Sic illi iam pulveres terrei & testacei absorbentes ex matre perlar. conch. praepar. Corn. cerv. oc. cancr. corall. ant. diaph. pulv. bez. Senn. cordial. Doncrel. &c. omnem fere paginam absolvunt, quibus si maior humorum orgasmus urgeat, nitri particula iungi poterit. Ex acidis illa mitiora; uti, succ. citr. aqua prophylact. Sylv. tinct. aquileg. bellid. &c. commodis permiscenda aquis, aliis multis praeferenda censemus. Atque dum horum usui insistimus, ad blandam simul diapnoen disponenda erunt aegrotantium corpora. Haec uti continuata quamplurimum ad felicem curationem confert, ita coacta nimis & aucta nocet quam maxime. Accelerata nimis, a calido aegrotantium regimine exanthematum eruptio & in hac & in omnibus fere reliquis febribus exanthematicis periculosa est, imo ut plurimum funesta.

§. XXV.

Pro nimio illo humorum orgasmo compescendo, edomendaque febris ferocia, solent etiam plethoricis

cis venam secare medici, cum in febribus ardentibus, tum in aliis exanthematicis. An in nostro hoc morbo & imminente purpura idem imitari liceat, egomet cum Sydenhamio dubitarem: nisi forte in primo morbi initio, plethorico magis existente aegro & consueta quadam sanguinis evacuatione suppressa, indeque aucto sanguinis orgasmo. Quo spectat illud famigeratissimi **VVEDELII**: (a) *obstare videtur venae sectionis usui, quod mulieres sua natura admodum debiles videantur, & puerperas, praesertim primiparas, non nunquam a partus gravissimis laboribus magnam virium suarum jacturam facere, satis constet: verum si adsit plethora & stagnatio lochiorum subsistentium, inflammatio uteri, vires non penitus sint amissae & reliqua alia consentiant, alia non sufficiant, malignitatis sollicitudo absit, omnino ad venae sectionem, tanquam ad sacram anchoram, cum decenti prudentia confugiendum est.* In aliis vero casibus, quos in usus cederet venae sectio? cum potius correctio miasmatis morborum hic indicetur; itaque si primo morbi tempore neglecta sit, rectius ab illa abstinetur, utpote cum motum illum ad purpurae secretionem necessarium non solum sufflaminet, sed motum alium inducendo naturam in opere suo magis turbet, non sine aegrotantis periculo.

§. XXVI.

Ad promovendum autem eruptionis opus, & ut legitime deflorescat purpura, in progressu morbi

D 2

ter-

(a) in dissert. de purp. puerp. p. 21.

terreis illis & absorbentibus, blandiora diaphoretica, seu potius alexipharmaca iungimus. Interstingui scilicet priorum usus essentiis alexipharmacis moderatioribus poterit, ex scordio v. g. pimpinella alba umbellifera, chaqueril. &c. sic ut singulis quatuor vel sex horis unum ex praedictis medicamentis in largiore aquae commodae vehiculo assumatur. Exsulent & hic rursus alexipharmaca & cardiaca calidiora omnia. Quod si enim, inquit THONERVS (a) *natura delicatior ac mollior est corporis habitus facile resolvable, quid exin expectandum, quam delapsus in barathrum sepulchrale, ob nimiam vim diaphoreticam dissipatis spiritibus vitalibus.* Consentientem habemus SYDENHAMIVM, (b) ipsasque insuper cautelas circa horum usus observandas graviter describentem. Ignota sane mungos radix, non quod potenter sudorem movet, sed quod blande magis purpureum illud miasma expellit, laudem in hoc morbo sustinebit. Potius diluentia calida, v. g. Theae aut alius commodi infusi, aut decocti potus conveniunt, utpote quibus fluidior redditur humorum massa, & excretionis opus plurimum promovetur, cum ipsius febris symptomatumque remissione insigni.

§. XXVII.

Symptomatum autem cum ratio quoque simul habenda sit in morborum curationibus, urgentique succurrendum maxime, paucis quoque de illis

hic

(a) lib. app. obs. 7. (b) p. 513.

hic agi oportet. Inter symptomata autem, quorum supra facta est mentio, praecipua erunt vomitus, tussis, aphtodea faucium inflammatio & epilepsia. Reliqua enim vix alia remedia, quam quae supra iam recensita a nobis sunt, exposcere videntur; nisi forsan pro arcendis vigiliis externum paregoricum praescribere velis, quae tamen, primo sedato morbi impetu, ut plurimum cessant. Ipso autem hoc morbi tempore interna paregorica vix tuto satis adhibentur: Suspecta nobis maxime est & in hoc, & in aliis similibus opiatorum pro conciliando somno exhibitio. Rebellia autem magis symptomata, si instare pergant, post eruptionem papaverinis commode poterunt expugnari. Nec vomitus forsan tuto satis in principio statim suppressitur sistiturque. Vnde si idem modum non excedat, ne immutanda quidem putem medicamenta, utpote cum ad ipsius etiam vomitus causas directa insimul haec quoque sint. Maior & ardua de vomitoriis ipsis hic quaestio. Similitamen ratione, qua in febribus malignis ipsisque variolis eadem, debito tempore & modo praescripta convenire, sic certa ratione & in nostro morbo praescripta, prodesse, plurimumque levaminis afferre posse, nulli omnino dubitamus.

§. XXVIII.

Quo autem epileptici insultus feliciter avertantur, praestabit statim in morbi principio antepileptica reliquis semper miscere; sic pulveribus supra dictis cinnabaris, unguis alcis, rad. & sem. poeon. uni-

cornu verum, item pulv. de guttet. Riv. Marchion. specif. cephal, bezoard. Angl. &c. addi poterunt. Mixture autem & essentiis Spir. C. C. liquor C. C. succin. &c. erunt iungenda. Vesicatoriorum usum celebrat magis Sydenham, & non vanam profecto in eiusmodi affectibus nobis opem praestitere; quali tamen circa eorundem usum opus sit cautela, optime docent acta Uratislaviensia. (a) In tussi praeterea huic morbo perpetuo fere iuncta, mucilaginoso & feri acrimoniam demulcentia, qualis vel maxime est syrup de althea Fern., bechchicis palmam praeripiunt omnibus. Comiter quoque tractari desiderat aphthodea faucium in hoc morbo inflammatio: optime hic rursus faciunt mucilaginoso lenientia ex seminibus psyll. cydon. rad. alth. flor. samb. melilot. &c. paranda, quibus, si maior adsit inflammatio, aq. theriac. camph. & nitri modicum iungi poterit. Domesticum quidem, satis tamen & in hoc, & in aliis affectibus multis salutare est remedium, quod ex vitello ovi, saccharo & aqua sambuci probe invicem agitatis & permixtis paratur. Ubi autem certius anginae periculum & maior faucium inflammatio timenda, nihil sacculis ex sambuco, croco & camphora utilius.

§. XXIX.

Quamprimum autem, morbo sic feliciter superato, eluctari aeger incipit, commodo evacuante opus

(a) ann. 1699. p. 44.

opus erit, tum ut recidiva praecaveatur, tum quoque ne relictæ in corpore cruditates novum illi concilient morbum. Maiorem autem omnino remediorum apparatus accuratiusque diaetae regimen exposcit illa purpurae species, quae a scorbuto inducitur & recidivans redditur, ut facilius sane sit, Herculi clavam extorquere, quam rebellem eiusmodi purpuram omnesque scorbuticae falsuginis notas radicitus ex corpore evellere. Multum tamen ad morbi mitigandam atrociam confert, si insensibilis illa transpiratio per motus & exercitia corporis subinde magis promoveatur. Quae, uti ad falsuginem illam sanguinis auferendam plurimum valet, sic e contrario fortiores sudationes plus afferunt in commodi, ipsius etiam purpurae eruptionem promoventes. Eo quoque respiciendum erit, ut sanguis in debita crasi & motu detineatur, & ne in orgasmum ascendat, sedulo magis cavendum; quod vel maxime impetratur, si eiusmodi homines a calidiorum & istorum, quae salium in corpore augent copiam, usu sibi temperent. Quantum praeterea ex alterantium classe diluentia aquea & mucilaginosâ hic conferant, quamque necessariae in plethoricis anniversariae sint venae sectiones, & debito ordine repetitae scarificationes, scorbuti historia ulterius evincit.

